

et Engel de Treuga et pace testatur de communi doctorum. licere principi Catholico invocare pro auxilio Infideles, aut hæreticos contra alios Infideles, vel hæreticos.

215. V. Posset princeps Catholicus Infideles, aut hæreticos, contra alios infideles, aut hæreticos cum modico, aut minore Ecclesiæ præjudicio pro auxilio invocare, casu quo inde omnino necessarium esset, ad evitandum longe majus Ecclesiæ, aut religionis damnum; ut si evidens, aut humanitus certum esset, quod princeps Catholicus v. g. Imperator, aut rex Galliæ sufficientibus propriis, et aliorum Catholicorum auxilio carens, Infidelibus vel hæreticis, cum quibus bellum gerit, integrum regnum, aut plures provincias cedere debeat, nisi Infideles, aut hæreticos alios vocet, et adhibeat pro auxilio; quale hi sine aliqua modica, aut minore Ecclesiæ præjudicio, v. g. nisi religionis Catholicæ exercitium in certa aliqua civitate, vel provincia Catholica permittatur, aut nisi civitas aliqua eisdem cedatur, non præstarent. Ratio patet, quia inter duo Ecclesiæ mala, utique minus eligere, et permittere oportet, si utrumque evitare, sed alterutrum necessario permittere debemus arg. can. *Hac ratione* 9 cau. 31, q. 1, et l. *Legis virtus*. 7, ff. de *Legib.* cum concordantiis.

216. VI. Potest princeps Catholicus in bello aperte justo infideles, aut hæreticos pro auxilio invocare contra alios, etiam Catholicos, si absque ulla conditione Ecclesiæ, et religioni præjudiciosa id facit, ac cæteris quibus tales circumstantias adhibet, ut moraliter certum appareat, nullam exinde grave damnum, vel præjudicium nec Ecclesiæ aut religioni in communi, nec locis, rebus, ac personis sacris secutorum; si v. g. infideles, aut hæreticas copias pro certa mercede pecuniaria assumit non in magna, sed in modica, vel tali quantitate, et cum exercitu suo notabiliter excedens eas, disciplinam militarem exacte servare, et cavere possit, ne tales infidelium, aut hæreticorum copiæ respectu Ecclesiarum, monasteriorum, aliarum rerum, personarum et locorum sacrorum, ruinas, injustas spoliationes, rapinas, violentias, aut alia sacrilegia committant, simulque a periculosa, et scandalosa conversatione cum Catholicis abstineant.

217. *Rursus ponuntur casus in quibus non est licitum.* — Minime vero potest princeps Catholicus infideles, aut hæreticos contra

Catholicos pro auxilio invocare et adhibere in tali quantitate, vel talibus cum circumstantiis, ut prudenter prævideat, se cohibere non posse, quin grave damnum, et præjudicium Ecclesiæ et religionis Catholicæ inde sequatur, vel saltem respectu locorum, rerum, et personarum sacrorum, multæ et graves ruinae, rapinae, et violentiæ, sacrilegia, etc., ut cum aliis bene advertit March., tom. II, tract. VI, tit. III, q. 1, dub. 4, resolut. 2.

218. Nec excusat principem Catholicum, si dicat, se ista nec velle, intendere, sed quia prohibere non potest, præcise permittere: nam ut bene ex D. Thoma., 1. 2, q. 20, art. 5, et q. 73, a. 8, communis theologorum arguit, hoc ipso, quod princeps certo prævideat, se prohibere non posse, quin similia mala Ecclesiæ vel religioni sequantur, si infideles, aut hæreticos pro auxilio implorat, præfata indirecte velle, eorumque coram Deo reus esse censetur, si hujusmodi auxilium nihilominus adhibet. Quod theologice ulterius egregie deducit, et exemplis declarat Pignatelli cit. tom. IX, consultat. 185, a num. 119, usque ad n. 136, quem lege.

219. Multo minus potest princeps Catholicus invocare infideles, vel hæreticos pro auxilio contra alium principem Catholicum cum conditione aliqua Ecclesiæ aperte præjudiciosa, et damnosa, v. g.: «Si juvatis me, cedam vobis hanc vel illam civitatem, provinciam Catholicam, etc., vel, quidquid de terris, regnis, provinciis adversarii mei Catholici obtinuerimus, vel occupaverimus, inter nos dividamus: vel reliquam vobis, vobisque maneat illa certa provincia, vel civitas Catholica si illam ab adversario meo occupaverimus.» Cum enim hæc, aut similes conditiones sint graviter præjudiciosæ, et damnosæ Ecclesiæ ac religioni Catholicæ, ut consideranti patet, neququam licet principi Catholico sub aliqua earum invocare infidelium, aut hæreticorum auxilium pro recuperanda, vel conservanda re temporali, quantumvis jure sibi debita, prout ex unanimi, et certa doctorum amplius diximus supra num. 160.

220. *Compendiosa recapitulatio de fœdere principum catholicorum cum infidelibus, vel hæreticis, et auxilio ab eis exhibendo, præsertim contra catholicos.* — Breviter autem recapitulando prolixius dicta a num. 156 hucusque, certa ac indubitata sunt sequen-

tia. I. Certum est, non licere principi Catholico inire fœdus cum infidelibus, aut hæreticis, nec auxilium eis præbere, nec petere ab iis in bello patenter iusto, sive contra Catholicos, sive Acatholicos juxta dicta num. 157.

Certum est II, quod princeps Catholicus nec vi fœderis, nec alias præbere possit infidelibus auxilium ad bellum pro dilatanda, aut promovenda sua, et infirmata, restringenda, aut minuenda nostra vera religione directe aut indirecte institutum, aut instituendum per dicta num. 158.

221. Certum est III, quod princeps catholicus sine gravissimo peccato mortali infidelibus, aut hæreticis nec auxilium possit præbere nec auxilium ab eis petere, vel fœdus cum illis inire contra alios præsertim Catholicos cum conditionibus Ecclesiæ, et religioni Catholicæ graviter præjudiciosis, vel in inde certo secutorum prævideatur grave damnum aut præjudicium Ecclesiæ vel religionis catholicæ, juxta dicta num. 159, item n. 160 et seqq. usque ad num. 184 ac num. 217.

222. Communissima ulterius, quasi unanimis, et certa doctrina est IV, quod, etsi conditiones Ecclesiæ, et religioni Catholicæ, præjudiciosæ non adhibeantur, et grave aliquod præjudicium, vel damnum inde secutorum non prævideatur, tamen ordinarie, et regulariter loquendo illicitum sit principi Catholico cum infidelibus, aut hæreticis inire fœdus, vel eorum auxilium invocare, vel juvare eosdem contra alios saltem Catholicos juxta dicta num. 185 usque ad num. 209.

223. Quibus non obstantibus probabile et tutum est, quod si nullæ adhibentur conditiones Ecclesiæ, vel religioni graviter præjudiciosæ, aut alias iniquæ, et negotium ita tractetur, ut grave atque Ecclesiæ damnum sequi non posse, moraliter certo cognoscatur, possit princeps Catholicus fœdus inire cum infidelibus et hæreticis, vel auxilium eorum invocare contra alios infideles, vel hæreticos; item possit eosdem juvare contra alios infideles, vel hæreticos, præsertim cum conditionibus Ecclesiæ atilibus, vel cum emolumento inde secuturo juxta dicta a num. 209. Item possit etiam id facere in bello aperte justo contra alium Catholicum principem, si omne Ecclesiæ, ac religionis damnum et periculum illius certo abest, juxta dicta num. 216.

224. *Causa prolixioris discussionis hujus materie.* — Ignoscat benevolus lector, quod materiam hanc de fœdere Catholicorum cum

infidelibus, et hæreticis, atque auxilio, quod petitur ab illis, vel præstatur eisdem, tam prolixè repetendo etiam subinde aliqua, egerimus. Impulit ad hoc amor et cura erga Ecclesiam et religionem Catholicam, quæ a plurimis jam annis passa est. et etiamnum patitur gravissima, lacrymis sanguineis deploranda damna ac præjudicia in diversis terræ partibus præsertim in Europa ex eo, quod plures principes Catholici sprete, vel neglecta, et non observata supra dicta quantumvis certa doctrina, sequendo sola principia politica et statistica pro obtinendis, vel conservandis bonis temporalibus, vel dilatanda, et exaltanda domo sua, alioque hujusmodi fine temporali cum infidelibus vel hæreticis belli fœdus inire, eorumque auxilium invocare, vel præbere eisdem contra alios etiam Catholicos sub conditionibus Ecclesiæ et religioni graviter præjudiciosis, vel alias cum gravi ejusdem damno, ac præjudicio summe peccaminose passim præsumpserint. Infinita Dei bonitas faciat, ut vel unicus princeps Catholicus, vel consiliarius, aut confessarius horum lectione pro avertendis tot, tantisque Ecclesiæ et religionis damnis, indeque subsequente tot animarum jactura moveatur.

225. *Princeps catholicus potest, et debet subditos suos hæreticos bello expugnare, si aliud medium deest.* — Quæritur III. An liceat principi Catholico contra hæreticos ob solam hæresin bellum gerere, eosque bello adigere, ut hæresin deserentes, veram amplectantur religionem? Resp. I. Loquendo de jure communi, et nisi publicæ, validæque pacis, vel alius legitimus contractus et pactum publicum resistat, non tantum possunt, sed tenentur principes Catholici contra hæreticos sibi subditos, ob solam hæresin bellum gerere, eosque bello expugnare, si alio modo eos coercere non valent. Communis et certa. Patetque ex dictis supra a num. 139, ubi ex jure utroque, et ratione probavimus, quod principes Catholici tolerare in suis territoriis non possint, sed exterminare teneantur hæreticos sibi subditos, ergo si id auter quam bello præstare nequit, hæreticis forsitan in valescentibus, aliorum hæreticorum auxilium implorantibus, utique bello eos expugnare potest, ac tenetur princeps Catholicus.

226. *Dum contractus, aut pactum legitimum non obstat.* — Dicitur tamen notanter, nisi publicæ validæque pacis, vel alius legitimus

contractus vel pactum obstet, quia cuius etiam infideli, et hæretico fides servanda est prout amplius diximus supra num. 150, merito tamen num. 151 addentes, nisi nova justa causa superveniat, ob quam juste ejici valent, ut si v. g. periculosas machinationes, aut alia enormia, vel graviter præjudiciosa præparant, aut perpetrant contra veram religionem, principem, provinciam, pacem publicam, etc., juxta dicta num. 151, et tit. præced. num. 8.

227. — *Doctrina practica.* — Cæterum ex conclusione infertur, non solum posse, sed et teneri principem Catholicum, qui in suo territorio hæreticos nunquam recepit, vel semel receptos, juste iterum expulit v. g. imperatorem, regem Galliarum, Hispaniarum, etc., bellum, contra hæreticos gerere, et bello illo impugnare, si v. g. in Bohemiam, Austriam, Galliam, Hispaniam se rursus intrudere vellent, aut ibidem occulto intrusi jam invalescere inciperent, aut si proprii subditi a vera fide deficere attentarent.

228. *Princeps catholicus ob solam causam hæresis non potest propria auctoritate bellum gerere contra hæreticos sibi non subditos.* — Resp. II. Quamvis princeps Catholicus propria auctoritate non possit ob solam hæresin gerere bellum contra hæreticos sibi non subditos, tamen licite, et merito hoc potest, auctoritate summi Pontificis ad id exhortantis, suadentis vel mandantis. Prima pars conclusionis patet ex dictis in simili de Judæis, tit. præced., ob easdem vere rationes, præsertim vero, quia caret omni jurisdictione, etc.

229. *Bene vero auctoritate Papæ.* — Secunda pars probatur; quia Papa tanquam supremus et universalis Ecclesiarum Pastor habet jurisdictionem in omnes Christi fideles, etiam hæreticos, utpote qui per baptismum tanquam januam, Ecclesiam ingressi, veri subditi illius facti sunt, et semper manent; etiamsi in facto rebellis et inobedientes ei sese exhibeant; consequenter sicut princeps profanus suos subditos rebelles, vel a fide deficientes et ad hæresin deviantes bello coercere, et expugnare potest per dicta num. 225, sic idem per se, vel per alios ad id invocatos, aut demandatos, atque hi de voluntate vel mandato, consequenter auctoritate ipsius poterunt.

230. Confirmatur. Præcipua ratio, quare non liceat principibus Catholicis Judæos, aut infideles propter solam infidelitatem,

aut Judaismum impugnare est; quia deest eis jurisdictio puniendi, et bello coercendi infidelitatis crimina alienorum sibi non subditorum, prout amplius diximus tit. præced., num. 47., atqui hæc ratio cessat in casu, quo princeps Catholicus ob solam hæresin bellum gerit contra hæreticos sibi non subditos, auctoritate summi Pontificis, utpote cui plena competit jurisdictione etiam in hæreticos, et in crimina eorum, non obstante rebellionem illorum: imo quo magis eidem rebelles sunt, eo majorem causam habet, illos bello per se, vel per alios coercendi; præsertim ubi eos nimium invalescere, et nisi bello coerceantur, pacem Ecclesiarum per eos turbari, graviaque mala, ac præjudicia inferri, aut certo Ecclesiarum immutare cernitur; quia sicut juxta dicta, rebellio subditorum erga principem seu potestatem sæcularem, aut si per illos pax reipublicæ injuste turbatur, justam causam principi præbet, subditos bello coercendi, ita multo magis justam causam belli præbet si subditi rebelles sunt contra potestatem, et caput suum spirituale, pacemque reipublicæ Christianæ seu Ecclesiarum Catholicarum perturbant; cum hæc rebellio longe pejor sit illa, et longe majus malum commune sit turbatio pacis respectu religionis et Ecclesiarum, quam politicæ reipublicæ.

231. Accedit, quod hæretici una cum pace Ecclesiarum plerumque etiam perturbent pacem reipublicæ politicæ; tum quia, ubi non est unitas fidei ibi pax reipublicæ diu conservari nequeat; tum quia hæretici sunt superbi, ubi autem superbia, ibi discordia.

232. Nec dicant hæretici, se nec reipublicæ politicæ, nec Ecclesiarum turbare pacem. Nam contra exempla clamant innumera, et continua quasi experientia, qua constat, quas turbationes tam respectu Ecclesiarum, quam respectu reipublicæ politicæ ubique semper causarint, et etiamnum causent hæretici. Quis enim vel parum eruditus ignorat, quas turbationes respectu utriusque causarint in toto Oriente Ariani? quas in Græcia Macedoniani? quas in Africa Donatistæ? quas in Romano imperio Lutherani et Calvinistæ? quas iidem in Hungaria et Polonia? quas Hussitæ in Bohemia? quas Hugonotæ et Calvinistæ in Gallia, Anglia, Belgio? quos hæreticos subditos suos, sive alienos propria, sive aliena, videlicet Pontificia auctoritate, si principes Catholici seposita omni æmulatione, ac inordinato amore,

aut interesse proprio saltem in principio, antequam invalescebant, bello compescuisent, innumera eaque gravissima tam Ecclesiarum, et religionis, quam reipublicæ communia mala, ac innumerabilium animarum ruinam videre non fuisset, nec de facto esset.

233. Dicitur autem notanter in conclusione: Nisi publicæ validæque pacis, aliisque legitimis contractibus, aut pactum publicum obstet; quia sicut infidelibus, sic etiam hæreticis servanda est fides publica, arg. I. *Sicut*, 5. C. de *Obligat. et Act.*, et c. *Noli*, cau. 13, q. 1, cum concordantiis. Et ad longum probat Layman, lib. II, tract. III, cap. XIII, num. 15, per totum, ubi etiam docet, quod principes Catholici fœdus, aut pacem publicam cum infidelibus, aut hæreticis initam, Papa tollere aut relaxare etiam ex parte Catholici nequeat; quæ tamen intellige; dummodo tale fœdus, aut alius contractus publicus ex objecto malus vel iniustus non sit; nam hoc ubi esset, utique etiam publicum hujusmodi fœdus, aut pacis tractatum tollere et relaxare, posset prout actu fecit juxta dicta supra numer. 154. (ADNOTATIO XX.)

§ V.

DE PŒNIS SPIRITUALIBUS HÆRETICORUM.

Notandum, duplicis generis esse pœnas contra hæreticos utroque jure latas, spirituales videlicet, et temporales. De illis in præsentibus, de istis vero in sequenti § agemus.

234. *Sola hæresis formalis.* — Quæritur itaque I. Quænam hæresis, et quas in compendio contrahat pœnas spirituales? Resp. I. Omnis, et sola hæresis formalis externa spirituales pœnas coram Deo, et in conscientia contrahit. Communis, et certa. Ratio primæ partis, videlicet, quod omnis, et sola formalis, pœnas secum trahat, est; quia materialis hæresis, nec vera hæresis, nec culpa, vel peccatum est juxta dicta supra n. 12, consequenter nullam pœnam meretur. Palao, de *Hæresi*, tr. IV, disp. 3, n. 16. Sanchez, lib. VII, cap. VII, num. 8, cum ubi nulla culpa, ibi nulla sit pœna, per vulgaria juris.

Dicitur autem notanter, coram Deo, et in conscientia, quia in foro externo quævis hæresis externa ordinarie præsumitur for-

malis; cum iudices tam ecclesiastici, quam sæculares in foro externo judicent secundum externam, hoc ipso, quod interna cognoscere nequeant, c. *Sicut*, 33, de *Simoniacis*. Farinacius, de *Hæresi*, q. 179, num. 55 et seqq. Palao, loc. cit., num. 17, bene advertens, quod alias quivis hæreticus pœnas in foro externo facile eludere posset dicendo, se interne aliter sensisse, et veram habuisse fidem.

235. *Externa contrahit pœnas spirituales.* — Ratio secundæ partis, videlicet, quod omnis et sola hæresis externa pœnas secum trahat, est, quia cogitationis pœnam nemo patitur, can. *Cogitationis*, 14, de *Pœnitent.*, dist. 1, cum Ecclesia, quæ non judicat de occultis, c. *Sicut*, 33, de *Simoniacis*, sed tantum de manifestis, occulta et interna, seu mentalia districto judici Deo (qui scrutator est cordium, et secretorum cognitor) relinquit puniendam, c. *Tua nos*, 34, eod.

236. *Quid requiratur, quid sit et dicatur externa?* — Ubi tamen advertendum, hæresin externam, in ordine ad contrahendas pœnas spirituales, sufficienter esse et dici, si signo, verbo, vel facto aliquo hæresin internam sufficienter expressivo in ordine ad eam extreme manifestandam posito, aut prolato manifestatur, etiamsi quis in occulto, et nemine prorsus præsentem id faciat. Sanchez, lib. II, *Moral.*, cap. VIII, num. 6. Pirhing, h. t., num. 16. Layman, lib. II, tr. I, cap. XIV. Barbosa, de *Offic. et Potestat. episc.* Allegat. 40, num. 10, cum communissima tam theologorum, quam canonistarum. Ratio est, quia verba, signo et facta hujusmodi externa, quibus hæresis interna quantumvis in occulto, et nemine præsentem manifestatur, ex natura sua sunt cognoscibilia, et iudicio Ecclesiarum subjecta; per accidens autem est, quod hic et nunc sint occulta, nemine præsentem edita: siquidem ex hoc præcise habetur, quod puniri nequeant pœna per accusationem, vel cognitionem judicalem, minime vero, quod plecti non valeant pœna, quæ ab ipsa lege, vel canone jam est imposita, et quæ nec accusationem, nec cognitionem, nec sententiam requirit judicalem, qualis est excommunicatio. Exemplificatur hæc doctrina infra num. 243 et seqq.

237. *Pœna spiritualis hæresis enarrantur in compendio.* — Resp. II. Hæresis formalis externa sequentes annexas habet pœnas spirituales, videlicet I, est, excommunicatio major. II. Irregularitas. III. Inhabilitas ad